

**Sammandrag av anförande om Norden och den nya främlingsfientligheten. Hos Föreningen Verdandi 6 oktober 2010.
Bengt Lindroth**

Riksdagsvalet i Sverige i september 2010 gör frågan aktuell, eftersom Sverigedemokraternas (SD:s) inträde betyder att Sverige nu har ett klart invandrings- och nynationalistiskt parti i den högsta folkvalda församlingen. Något övriga Norden upplevt sedan tidigare. Det gör den nordiska jämförelsen viktig. Vi står i alla länder inför samma utmaning. Hur skall vi hantera den?

DANMARK är det land det oftast refererats till i svensk debatt. Dansk Folkeparti (DF), som bildades 1995 av den smarta politikern Pia Kjaersgaard ur resterna av Mogens Glistrups Framstegsparti (skapat 1973) intar sedan 2001 en stödposition i Folketinget åt en borgerlig regering, liknande den SD möjligen kan få i Sverige. Åtminstone om en del av de aktuella spekulationerna skulle slå in. Men skillnaderna mellan DF:s bakgrund och SD:s är stora. DF har runnit fram ur en traditionell och folklig, röd-vit dansknationell ideologisk ådra utan motsvarighet i Sverige. Ett annorlunda nationalitetsbegrepp.

Rädslan för Tyskland, det tyska inflytandet, inte minst under 1800-talets krig, var stor i det Danmark medan folkstyret växte fram. Rädslan för att "det danska" kan försvinna är levande som idé. Än idag. Därav bl a de statsstödda aktionerna för att skapa en sk Kulturkanon. Något som också progressivt folk på humanist- och vänsterkanten ibland stödjer.

I allt detta ligger grogrunden för den akuta danska diskussionen om muslimerna som hot. En lågkyrklig tradition har dessutom gett vissa polemiska präster visst inflytande, utan att någon kyrkoöverhet lägger locket på. DF:s ideologer kommer delvis ur denna hårdvridna variant av 1800-talsprästen Grundtvigs idéer om Danmark och "det nordiska", dess unicitet. Avståndet folk-politiker är därtill, enligt många statsvetare, mindre än i Sverige. Andra studier pekar på danskarna som ett mer intolerant folk än det svenska osv.

De här olikheterna i politisk kultur är tillräckligt stora för att göra det vanskligt att introducera något slags kopia av skeendet i Danmark på svensk botten. Så kanske är det ingen tillfällighet att det är just i Skåne och sydligaste Sverige som exemplet DF vunnit anklag, och lett till SD:s valframgångar. Väljarna bakom SD förefaller, liksom i fallet med DF och Frp i Norge, komma från missnöjd lägre borgerlighet och arbetarklass. Främst i Jylland, med udden riktad särskilt mot de högutbildade kulturradikalerna och "arroganta" eliterna.

Den generella lärdomen är att övriga partier och opinioner måste akta sig för att överta DF/SD:s retorik och verklighetstolkning. Det mönstret har förstärkts i Danmark sedan 2001. Varning alltså för att något motsvarande kunde ske i svenskt politiskt liv.

Muslimerna i Sverige är relativt sett färre än i Danmark (enligt grova uppgifter c:a 250 000 resp. 200 000). Dock är övriga invandrargrupper betydligt större (från Latinamerika, Balkan, Asien, Finland osv osv). Vad gäller integrationen möter båda länderna ungefär samma problem, med den stora skillnaden att dansk ungdomsarbetslöshet (inkl. icke-europeiska) är mycket lägre än den svenska.

NORGE har färre muslimer eller icke-europeiska invandrare än övriga Skandinavien (c:a 150 000). Men kanske fler arbetskraftsinvandrare, kort- och långsiktigt (polacker, östeuropéer). Framstegspartiet (Frp) grundades 1972-73, då som Anders Langes parti. Men det dröjde till slutet av 1980-talet innan det under Carl I Hagen blev ett betydande parti. Dess grogrund är en annan än för DF, även om dess väljare tycks ha mycket av samma bakgrund.

Frp startade främst som ett skattesänkarparti. Med tiden blev också ett generösare bruk av Oljefondens pengar till driften av statsbudgeten en av huvudpunkterna (för sjuk- och åldringsvård, bättre bilvägar, sänkta bensinskatter osv). Invandringsfrågan har periodvis dykt upp hos Frp som en viktig fråga, men vissa valrörelser har den över huvud taget inte förekommit (t ex 2005). Ett opportunistiskt eller populistiskt beteende snarare än ett övertygat främlingsfientligt eller nynationalistiskt á la DF i Danmark. Norge har mer atlantiska traditioner, ett sjöfarande folk osv. Frp är delvis också positivt till EU-medlemskap (vilket DF i Danmark inte är). Är inte självklart röd-vit-blå-isolationistiskt eller nationalistiskt på danskt vis. Frp har uppträtt som stödparti åt t ex förra

borgerliga regeringen Kjell Magne Bondeviks statsbudgetar.

Frp:s väldiga opinionsframgångar – mellan 20-30 procent av väljarna – kan i mycket skyllas en misslyckad borgerlighet, inte minst ett högst "ofolkligt" Höyre-parti. Plus att socialdemokratiska Arbeiderpartiet under årtiondena ofta visat prov på bristande lyhörddhet för väljar- och medlemsopinioner.

Exemplet Frp:s betydelse som studieobjekt för oss i Sverige? Mönster påminnande om Danmark finns, dvs att övriga partier konkurrerar om Frp-röster via invandringsfrågorna. Den sittande rödgröna regeringen har på egen hand genomfört smärre skärpningar inom asylpolitiken.

FINLAND har avsevärt färre invandrare än övriga Norden. Störst är gruppen ryssar (51 000), därefter ester osv. Antalet muslimer beräknas till 40 000. Helt andra förutsättningar än i övriga Norden. Det hindrar inte att det finns en livlig antiinvandringsdebatt i Finland, vilket idag ger partiet Sannfinländarna 12 procent i opinionsmätningarna. Inför kommande val vintern 2011 vill partiledaren Timo Soini ha plats i ny regering. Partiet vill kraftigt skärpa asylpolitiken.

Inspirationen till partiet och dess attityder kommer dock snarast ur den forne missnöjespolitikern Veikko Vennamos sedan en tid avsonnade Landsbygdsparti. Ett parti som bildades av en av dåvarande presidenten Urho Kekkonens motståndare, med främsta uppgift att slå politiska mynt av pessimismen bland östra Finlands karelska flyktingar och missnöjet hos många utkantsmänniskor i det moderniserade Finland som snabbt växte fram på 1970- och 80-talen. Protesterna har vänt sig mot "herrarna i Helsingfors", ofta på ett retoriskt plan också mot finlandssvenskarna som sägs ha gräddfiler i det finländska samhället.

Lärdomen generellt påminner om vad som gäller för Danmark och Norge. Övriga partier i Finland tycks emellanåt ha svårt att inte falla in i retoriska grepp, eller konkreta förslag, som tycks direkt menade att ta vinden ur Sannfinländarnas segel. Socialdemokraternas ledare har, vid flera tillfällen, gjort uttalanden där de förespråkade stopp för arbetskraftsinvandring så länge det råder så pass hög arbetslöshet på hemmaplan (7-8 procent, liksom i Sverige). "För den skull är man inte rasist", menade t ex Eero Heinäluoma, socialdemokraternas parlamentariska ledare och starke man. Moderata samlingspartiets ledare (tillika finansminister) Jyrki Katainen har gjort en del liknande och glidande uttalanden om invandring, rasistiska attityder m m.

SLUTSATS: En jämförelse med övriga Norden visar att framväxten av ett främlings- och invandrarfientligt och ev. rasistiskt parti i Sverige absolut inte kan ses som en upprepning av vad som skett i våra grannländer. Mönstren är vitt skiljaktiga. Men – vilket påpekades i den efterföljande diskussionen på Verdandis möte- den våg av antiinvandringsopinioner som drar fram över hela Europa når också Sverige. Då är det viktigt att se vilka just de svenska särvillkoren är, vad ur de stundtals närstående besläktade danska, norska eller finska traditionerna som kan vara till nytta för att förstå vad som sker eller kan ske också hos oss.

SD står starkare i Skåne, närheten till Danmark finns där. Det norska exemplet har särskilda förtecken, där oljepengarna spelar roll. Men välfärds- och förväntningsmissnöje hos majoritetsbefolkningen kopplat till oro för "den egna kulturen" är explosivt. Också de etablerade partierna har svårt att stå emot. Samma sak i Finland, där rädslan för en massarbetslöshet som nationellt skadlig (senast kring 1990 var den närmare 20 procent) kan skapa avoghet mot de grupper som antingen får "gratisfiler" till välfärden (flyktingar, finlandssvenskar) eller dem som kommer ifrån Östeuropa och "tar jobben" ifrån finländarna. Det senare är ju argument som använts också i den svenska debatten.

I Danmark-Norge-Finland finns – framför allt i Danmark – en typisk *invandrings- eller utlänningsfråga*. I högre grad än i Sverige, där de politiska eliterna strävat efter att iakta en politisk korrekthetslinje. Statsminister Reinfeldt förklarade t ex inför danska journalister 2006 att "i Sverige talar vi inte om ett samlat invandrarproblem". Vi vill hellre se det sektorsvis. Bostadsproblem behandlas som bostadspolitik, dåliga språkkunskaper blir en utbildningsfråga, arbetslöshet kräver arbetsmarknadspolitiska insatser. Förhoppningsvis kan Sverige bibehålla den linjen. Kanske rent av argumentera i övriga Norden, inom ett större offentligt samtal, så att de synsätten vinner spridning.